

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-4-104-6>
УДК 821.161.2-7СТОРОЖЕНКО

Мелешко В.А.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Кулинич С.Ю.

Комунальний заклад «Полтавська гімназія “Здоров’я” № 14
Полтавської міської ради Полтавської області»

СУЧАСНИЙ САТИРИК-ГУМОРИСТ ПАВЛО СТОРОЖЕНКО: ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТВОРЧОСТІ

Анотація. Авторки досліджують домінуючі риси набутку митця-полтавця Павла Стороженка; акцент – на жанровій природі творів гумориста. Павло Сергійович Стороженко, переконаний науковиць, – сучасний прозаїк, поет, критик, перекладач, літературне визнання якому приніс різножанровий гумор. Порушена літературознавками проблема ще не була об’єктом досліджень, хоча окремі її складники вже означені в низці анонсів, рецензій, інтерв’ю, у кількох передмових до книжок П. Стороженка. Укладено іменний ряд полтавських гумористів-сатириків (охоплює понад 40 позицій). Чільне місце в ньому посідає П. С. Стороженко, автор фейлетонів, гуморесок, епіграм, пародій. Нерідко митець по-своєму розкриває сутність того чи того жанру, але часто його бачення збігається з науковим. Аналіз фейлетону «В очікуванні хвилі» переконує у відповідності його законам жанру та авторської індивідуальності. Найпродуктивнішим жанром у набутку Павла Стороженка, і за його твердженням, і за нашим спостереженням, став жанр пародії. Сам автор вирізняв провідні риси пародії загалом та визначальні параметри власних творів цього жанру зокрібно. У роботі використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, систематизації й узагальнення матеріалу, що дозволило здійснити обробку літературних та літературно-критичних джерел, залучених до вивчення, а також уможливили розгляд жанрової специфіки творів. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше на основі розлогого біографічного та художнього матеріалу аналітично осмислено творчість письменника-полтавця, передовсім на жанровому рівні.

Ключові слова: автор-краянин, гумор і сатира, жанри, фейлетон, наслідування, пародія.

Meleshko Vira

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Kulynych Svitlana

Poltava community gymnasium “Health” № 14
of Poltava City Council of Poltava region

CONTEMPORARY SATIRIST-HUMORIST PAVLO STOROZHENKO: CORE OEUVRE TENDENCIES OF THE WRITER

Summary. The article presents an attempt to highlight dominant features of the prominent Poltavian master Pavlo Storozhenko, focusing thorough reader’s viewpoint on the genre’s nature of various humorist’s literary works. Pavlo Storozhenko reveals to be an up-to-date prosaic, poet, literary critic, translator, the literary recognition of which, as the scientists correctly justify, was mainly determined by his multi-genre humour. This problem, ascertained by the researchers, has not yet been an object of meticulous specialists’ attention, though some of its components were in-depth examined in a string of notices, reviews, and interviews as well as few forewords of Storozhenko’s books. As a result, the authors completed an index of the Poltavian humorists-satirists, naming 42 positions. Actually, Pavlo Storozhenko maintains the core status, being the master of feuilletons, humorous works, epigrams, and parodies. It is also worth mentioning, that artist originally exposes the very essence of some genre, and usually his vision meets the academic one. For instance, the analysis of the “Waiting for a wave” feuilleton confirms the correspondence of the latter to genre’s laws likewise the author’s individuality. It was logically ascertained that parody genre tends to be the most efficient in Pavlo Storozhenko’s literary heritage – the viewpoint, acknowledged not only by artist himself, but also by the researchers. It was the author who made out dominant features of the genre in general and marked such traits as crucial parameters in his own works in particular. The research is based on general scientific methods of analysis, synthesis, systematization and generalization of the data, which opened the further perspective to process literary and literary-critical sources under the disquisition as well as made possible the investigation of the genre specificity of the works. The scientific novelty of represented results lies in the fact that complete literary heritage of the mentioned above Poltavian humorist-satirist was reinterpreted based on the vast biographical and literary material, especially in the genre dimension.

Keywords: author-compatriot, humour and satire, genres, feuilleton, imitation, parody.

Постановка проблеми. Полтавщина літературна, окрім усього іншого, багата на сатириків-гумористів. Ще від часу давнього письменства (XI – кінець XVIII століття), від початку та з розвитком нового (кінець XVIII – кінець XIX століття), у період новітнього (XX століття – наші дні) сатира й гумор у краї завжди посідали виняткові місця. Вони закорінені у фольклор

та творчість «мандрованих» дяків, представлені значним числом авторських імен. З-поміж сучасних сатириків-гумористів, які репрезентують літературний простір і Полтавської області, і України, називаємо Петра Сергійовича Стороженка, автора багатьох збірок, книжок-повістей, публікацій у періодиці та соціальних мережах. Свої перші «повнометражні» (вислів Петра Сер-

гійовича) збірки наш земляк розпочав друкувати у другій половині 80-х років ХХ століття.

Літературознавство останніх десятиліть активувало вивчення сатири та гумору на теоретичному рівні, а от досліджень, які б аналізували творчість того чи того автора, особливо сучасного мало. Саме цим фактом і зумовлена актуальність нашої статті, адже вона присвячена набутковій письменника, котрий продукує найрізноманітніші гумористично-сатиричні жанри.

Порушена нами проблема ще не була об'єктом дослідження, хоча окремі її нюанси вже означені в низці анонсів, рецензій, інтерв'ю, у кількох передмових до книжок П. Стороженка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж незначного числа написаного про сучасного гумориста П. Стороженка виокремлюємо передовсім «маленькі» літературні портрети, «творені» Анатолієм Дяченком (1925–2008) [3], які головню приурочені до ювілейних дат митця, та кілька розлогіх інтерв'ю (щоправда, акцент у них на діяльності нашого крайнина як журналіста). Згадуємо передовсім інтерв'ю, що їх брала в письменника журналістка Ганна Ярошенко [31; 32].

У бібліографічному загальноукраїнському довіднику П. Стороженка означено як прозаїк, поета, критика, перекладач [25, с. 445].

Лаконічно, проте змістовно про письменника-земляка сказав знайий науковець-філолог Микола Степаненко. У статті «Стороженко Павло Сергійович», уміщеній у довіднику «Сучасні письменники Полтавщини», Микола Іванович, зокрема, зазначив: «Творчість П. С. жанрово різноманітна. Його гуморескам властиві багатотемність, гострота, злободенність і виняткова значущість конфліктних ситуацій. Він «розв'язує» життєві колізії делікатно, не вдаючись до прямої дидактики» [16, с. 88]. Наголос у цій статті на жанровому аспекті доробку автора-крайнина почасти зумовив і напрям нашої роботи.

Ми впевнені, що літературознавців та читачів зацікавить блог «Щоденник грубіяна» Павла Стороженка, де розміщено майже 850 публікацій, що мають понад 10 тис переглядів. Там можна прочитати його блискавичні «свіжі» твори, зосібна епіграми та есеї.

Аналізуючи набуток митця-земляка, спіралися на загальні праці, у яких простежено специфіку сміху, комічного в художній літературі (М. Бахтін, А. Бойчук, Ю. Борев, Ф. Єфімов, А. Щербина, Л. Махновець, Г. Нудьга, М. Сиваченко, М. Суліма та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. П. Стороженка найчастіше відрекомендовують як завідуючого відділом листів і масової роботи редакції газети «Комсомолец Полтавщини», головного редактора «Полтавського вісника», кореспондента сатирично-гумористичного журналу «Перець», хоча всі ці посади вже в минулому. Отже, Павла Сергійовича «зараховують» передовсім до журналістики/журналістів. Стороженка-письменника згадують рідше, залишають поза увагою його гумор.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – розкрити провідні тенденції творчості сучасного автора-полтавця Павла Стороженка, акцентувавши її жанрові параметри. Сформульована мета передбачає

розв'язання таких завдань: визначити місце П. Стороженка в іменному ряді полтавських сатириків-гумористів; класифікувати жанрові параметри набутку митця-гумориста, зважаючи насамперед на його теоретико-літературні коментарі, зауваги, думки; різноаспектно проаналізувати твори різних жанрів, приділивши головну увагу пародії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

За словами сучасного митця Олега Чорногуза (1936), «всі українські гумористи народжуються саме там – на благословенній Полтавщині!» [26, с. 537]. Ми пропонуємо лише децицю з «іменного» гумористичного огрому краю: Іван Величковський (1651–1701), Григорій Сковорода (1722–1794), Василь Капніст (1758–1823), Іван Котляревський (1769–1838), Павло Білецький-Посенко (1774–1856), Левко Боровиковський (1806–1889), Микола Гоголь (1809–1852), Євген Гребінка (1812–1848), Леонід Глібов (1827–1893), Володимир Самійленко (1864–1925), Пилип Капельгородський (1882–1938), Василь Чечванський (1888–1937), Остап Вишня (1889–1956), Михайло Зощенко (1895–1958), Юхим Гедзь (1896–1937), Володимир Ярошенко (1898–1937), Олександр Ковінька (1900–1985), Юрій Вухналь (1906–1937), Теодор Орисіо (1906–1985), В'ячеслав Срібний (1911–1998), Віктор Безорудько (1913–1985), Юрій Кругляк (1925–1998), Сергій Петрашенко (1925), Олексій Кудря (1936), Валентин Чемерис (1936–2016), Іван Кулик (1937), Едуард Кухаренко (1936–2016), Федір Чемерис (1937–2016), Євген Наумов (1939–1992), Іван Моцар (1941–2016), Володимир Дугар (1942–2011), Іван Моцар (1941–2016), Юрій Рибников (1943–2010), Олександр Черкаський (1953), Віктор Семеняка (1948), Віктор Баранов (1950–2014), Олександр Печора (1951), Володимир Плювако (1955), Анатолій Карпенко (1959), Сергій Дзюба (1964) та ін. До цих авторів долучаємо й тих, котрі видрукували перші твори/книги гумористично-сатиричного жанру нещодавно: Іван Нечитайло (1935), Михайло Любимий (1943), Володимир Плювако (1955), Галина Вовченко (1957), Надія Гринь (1961).

Укладений нами список крайових сатириків/гумористів був би неповний без Павла Стороженка (15 лютого 1946) – уродженця села Долина Диканського (нині Полтавського) району Полтавської області. Він «вибудував» успішну літературну кар'єру передовсім як автор різножанрових гумористичних творів. Зокрема, у його набутку збірки, книжки-повісті: «Облава: Гуморески, фейлетони, мініатюри» (Київ, 1988), «Нотатки голкіпера: Гуморески» (Київ, 1989), «Винагорода за форварда: Пригодницька повість» (Полтава, 1991), «Чемне відлуння: Літературні пародії та наслідування» (Полтава, 1993), «Розбійники з лебединого шляху. Цікавинки про морських піратів, віднайдені, упорядковані та перекладені з різних зарубіжних джерел Павлом Стороженком» (Київ, 1995), «Груб'янські епіграми» (Полтава, 2006), «Полтавський акцент: грубіянські епіграми» (Полтава, 2008), «Час цікавих перемін: грубіянські епіграми» (Полтава, 2009), «Спосіб для баранів: сатира, гумор, епігра-

ми» (Київ, 2018), «Полтавська ліра: літературні пародії і наслідування» (Полтава, 2020).

Ми свідомі того, що гумор – поняття обсяжне, тому з'ясувати його сутність у творчості конкретного автора (у нашому випадку П. Стороженка) досить складно. У зв'язку з цим найперше акцентуємо жанрову природу написаного нашим країнином.

Простежимо *авторські* жанрові означення творів (збірок, книг). За П. Стороженком, він писав/пише *фейлетони, гуморески, епіграми, пародії, наслідування*. Поруч із конкретними підзаголовками-жанрами, кілька збірок автор «наділив» загальними найменуваннями – сатира, гумор.

Спробуємо, йдучи за автором, зрозуміти логіку його певних дефініцій. Письменник-журналіст заявив: «Я давно для себе визначив, що таке сатира. Це ображена наївність, ображений ідеалізм» [5, с. 12]. Можливо, занадто суб'єктивно, але в цьому твердженні вловлюємо розуміння митцем того, що осміянню, осуду, підлягає негативне, те, яке не відповідає етичному й естетичному ідеалу. Негативне П. Стороженко спостерігав на індивідуальному, суспільному чи політичному рівнях.

Хоча Павло Сергійович акцентує сатиру, але його письмо все-таки гумористичне. Справді, автор-полтавець «сповідує» головню доброзичливий сміх; у центрі його творів явище, подія, які не відповідають вимогам моралі, заперечують звичаєві норми, порушують правила співіснування тощо. Його гумор в основному спрямований не проти конкретної особи, а проти проблеми, умотивованої різноджерельними фактами (найчастіше джерелом є саме життя соціуму). Значне число творів нашого країнина прикметне публіцистичністю, яка не перекреслює, а відтіняє їхню художність. Звичайно, найпомітніше виражений перетин публіцистичності та художності у фейлетоні. Це й закономірно, адже майже всі літературо-, журналістикознавці суголосні в думці: фейлетон «від своєї появи на початку XIX ст. розвивався як жанр, що існує на межі публіцистики й літератури <...>» [6, с. 123].

За спогадами П. Стороженка, якимось на одному зі щорічних семінарів фейлетоністів тодішній головний редактор «Перцю» Федір Маківчук публічно похвалив його: «От дивіться, серед нас сидить майбутній відомий фейлетоніст Павло Стороженко. Ви про нього ще почувете!» (із розмови автора статті із П. Стороженком). Наш письменник утримався від спокуси критикувати односторонньо, в угоду комусь, заради власної кар'єри. Він, спочатку як журналіст, потім як журналіст та письменник, прагнув гумором прислужитися людині, допомогти їй. Так, під час розмови з полтавською журналісткою Ганною Ярошенко митець зауважив, що «не написав жодної передовиці ідеологічного спрямування – натомість писав фейлетони <...>» [5, с. 12].

Оглянувши написане земляком, зафіксували, що «компактно» фейлетон представлений лише в збірці, яка побачила світ у 1988 році. Решта зразків цього жанру «розпорошена» в періодиці, а нині – ще й у соцмережах. Висвітлюючи «неправедні дії начальства» (журналістка Ганна Ярошенко), він допоміг не одній людині (він – це і фейлетон, і його автор, Павло Стороженко). У соцмережах натрапили на розмову між жур-

налістом П. Стороженком та владикою Федором, архієпископом Полтавським і Кременчуцьким УПЦ Київського патріархату. З-поміж багатьох запитань щодо віри та вірян, наш автор поставив одне, яке стосувалося його як фейлетоніста. Наводимо питання пана Павла та відповідь на нього владика Федора:

«Тривалий час, як журналіст, я працював у жанрі сатири – писав фейлетони, критичні статті тощо. Тобто судив, осуджував людей. А в Святому Письмі, зокрема у Євангелії від Матфея, сказано: «Не судіть, щоб і вас не судили; бо яким судом судите, таким і вас судитимуть...» Чи не надто я нагрішив – своєю професійною діяльністю? Може, вона первісно гріховна? Чи не час мені покаятися?». Владика відповів так: «Якщо йдеться тільки про професійну діяльність, то гадаю, що ні. Ми повинні осуджувати негарні вчинки, скоєний гріх, викрикувати вади, пороки. Але при цьому відділяти їх від самої людини, грішника. Усвідомлювати, що ти сам нічим не кращий від того грішника, якого осуджуєш» [30]. Слова архієпископа насправду відбивають специфіку фейлетонного жанру, що його продукує земляк-письменник, особливо на змістовому рівні.

Розуміння жанру фейлетону Стороженко виклав у кількох інтерв'ю (одне з них – наше), заувагах до окремих творів, публікаціях, присвячених відомим і не зовсім сатирикам-гумористам. Він переконаний, що фейлетон – це твір 1) невеликий за обсягом, 2) на актуальну тему, отже «давав вихід іронічному ставленню до навколишньої дійсності» [5, с. 12]; 3) із виразним публіцистичним началом, за яким «не загубилася» художність. Наш земляк переконаний: найголовнішою рисою фейлетону є те, що він реагує на конкретний недолік, переносить на свої сторінки реальний негатив і в результаті змінює ситуацію/подію, а то й долю людини. Змінює на краще.

Ми зіставили такі думки автора-полтавця із теоретичними характеристиками фейлетону й переконалися: наш Стороженко майже суголосний із ними. Так, «Літературознавчий словник-довідник» трактує фейлетон як «невеликий за обсягом жанр художньо-публіцистичної літератури злободенного характеру», що межує з художньою літературою й користується багатством її зображально-виражальних засобів [8, с. 704].

За нашим спостереженням, майже всі фейлетони письменника-країнина документально-проблемні, подекуди наближаються до нарису. Справді, із нарисом фейлетони Стороженка переукуються своєю оперативністю. Наприклад, «Честі не маю!, або Трішки про владу і владолюбців» – оперативна реакція автора на сучасні політичні переміщення, «Легенда про великого комунальника» – відгук на перейменування вулиці Пролетарської в Полтаві, «Кадри з «котлярика»». Спогад біля пожарища» – про відсутність «крайніх» у руйнації Полтави,

Фейлетоніст П. Стороженко, сатирично повідомляючи факти, створює навколо них певну думку, прагне реальних кроків для усунення негативу.

З-поміж фейлетонів П. Стороженка, продюкованих в останні роки, звернули увагу на твір «В очікуванні хвили». Він написаний на злободенну тему. Сам автор зауважує: «про клятий коро-

новірус» [17]. Аналізований фейлетон насичений фольклорними комічно-сатиричними та авторськими прийомами, засобами, характеристиками.

П. Стороженко вводить у текст народний анекдот із часів Другої світової війни: «Мовляв, під час війни, за окупації, в колишньому колгоспі (при німцях його стали називати господарським двором) одне поле засіяли кавунами й динями. Вони вродили щедро. Й народ, за старою колгоспною звичкою, внадився їх тихенько тягати... Німці це помітили й оперативно спорудили на баштані шибеницю. Через старосту колишнім колгоспникам оголосили: кожний спійманий на крадіжці буде відразу, без зволікань, повішений. І крадіжки припинилися» [17]. П. Стороженко анекдот потрактовує «в давньому значенні цього слова – як дійсний випадок, що набув популярності завдяки своїй повчальності» [17]. Переказуючи фольклорний зразок, письменник зберігає розмовні вирази, слова, звороти («за окупації», «народ» (на означення місцевого населення), тихенько тягати (замість прямого – красти) тощо). Тут, думаємо ми, можна зауважити й інтертекстуальність як один із засобів створення комічного ефекту. З-поміж авторських упадають в око такі вирази: анекдот – «психоспрямована оповідка»; «корисне насильство» над собою; «малограмотна малокультурна людина», «нерегламентований вчинок» та ін.

Критична основа фейлетону – оцінювати та виявляти недоліки. За автором, найголовніший недолік – неадекватна оцінка значним числом співгромадян загроз коронавірусу та технологій профілактики від нього. Читаємо у П. Стороженка: «<...> з усього огрому інформації про коронавірус наші люди найшвидше вихоплюють ті фрагменти, які ставлять під сумнів профілактичні заходи: дезінфекцію, носіння масок, рукавичок, дотримання соціальної дистанції...» [17]. Він аргументує цей факт давньою людською вадою – лінощами («робити важче, ніж не робити» [17]). Автор прагне не знищити явище, а змінити, тобто переконати тих, хто скептично налаштований проти реалії хвороби та засобів уберження від неї, чинити відповідно до ситуації. Його текст спрямований на руйнування дій. Отже, фейлетоніст виявляє поблажливість до людей, засвідчує розуміння причин їхніх слабостей, але при цьому безжалісний до наслідків цієї слабкості.

Для цього та інших фейлетонів П. Стороженка характерна 1) узагальнено-проблемна спрямованість; 2) єдність публіцистичного та художньо-сатиричного складників; 3) певна фамільярність тону; 4) дотримання збігу між кінцевим результатом у творі й реальному факті.

У набутку письменника-земляка спостерігаємо домінування епіграми. П. Стороженко в передмові до своєї книжки «Полтавська ліра: літературні пародії і наслідування» зізнається:

1) писати пародії почав давно; загалом першим літературним твором була пародія;

2) до жанру пародії «навертався всякого разу», коли в «основних заняттях – журналістиці, перекладанні, «продукуванні» гуморесок – зависали відносно спокійні паузи»;

3) до пародії «ставився як до жанру тренувального», проте з часом помітив: праця «в ньо-

му загострює увагу, навчає логічному мисленню, активізує словниковий запас, вимагає архітектонічної вправності»;

4) часте звернення до написання пародії сприяло «виробленню стилістичної техніки, яка конче потрібна і в журналістиці, і в «замріяннях» на серйозну літературу» [21, с. 5].

Отже, ці зізнання Стороженка-пародиста дають підстави для таких висновків: жанр пародії

1) найбільш продуктивно-активний у його доробку;

2) вимагає до себе прискіпливої уваги, а тому відволікатися на написання інших гумористичних зразків автор собі не дозволяв, тобто творив зразки цього жанру цілеспрямовано, передбачувано;

3) відіграє важливу роль у формуванні індивідуального авторського літературного стилю.

Тут же, у вступній статті, П. Стороженко подає власні теоретичні зауваги щодо жанру пародії:

1) пародія «має бути концептуальною», а не сповзанням у «перекривляння, клоунаду». Цю свою тезу автор обґрунтовує таким чином: у виділеному з прототексту образі мусить знаходитися «зерно, яке за допомогою пародиста проросло б у смішну колізію, парадокс і вперлося в смисловий алогізм» [21, с. 5]. Концептуальності «новотвору» надають, переконаний митець, передовсім поетичні засоби, наближені до індивідуального стилю «вихідного» автора. Ця думка нашого автора корелює з найновішими теоретичними науковими висновками: «Досвід жанру показує, що успіх пародиста буває переконливішим, якщо він більш досконало знає особливості письма пародійованого автора» [1, с. 23];

2) пародія – «світський жанр» [21, с. 6]. У Павла Сергійовича «світський» – це синонім до слів «салонний», «вишуканий», «гречний», адже він, передмовник, стверджує: пародію «полюбляють у спокійному й ситому суспільстві» [21, с. 7]. Ми не ставили за мету піддавати сумнівам сказане Стороженком-критиком. Проте... У праці Григорія Нудьги (1913 – 1994) «Пародія в українській літературі» (1961) [11] зауважено, що «зводити її до розваги <...> не можна» [11, с. 35]. Справді, пародія стимулює і автора «первинного» тексту, і пародиста. Про це зауважує також Василь Шукайло (1939 – 2015, справжнє прізвище Владислав Бойко): «Пародія – жанр корисний з усіх боків. Літераторові, якого пародист обрав своєю мішенню, вона слугує застереженням: не зазнавайся! До того ж <...> вона приносить йому ще й славу!» [28, с. 3];

3) пародія – «невеличкий інтелектуальний твір», що з'являється внаслідок читання багатьох художніх текстів. Пародист, твердить П. Стороженко, мусить знайти прецедент у прочитаному й на його основі випрацювати «сюжетик» [2, с. 7]. У цьому, переконані ми, з ним солідарна його землячка-науковка Наталія Віннікова: «Літературна пародія «передражнює» не саму дійсність (реальні події, особи тощо), а її відображення в літературних творах, при цьому в тих самих формах, у яких воно було здійснене» [1, с. 10]. Вона також переконана, що пародія – це жанр творів словесно-художньої творчості, один із видів вторинних текстів, який базується на контрастуванні того, що зображується (першого плану), із тим, що зображене (другого плану), та імітації об'єкта пародію-

вання (другого плану) – якого-небудь художнього твору (або його складників – образів, мотивів, сюжетів, тематики тощо), манери, стилю, художніх прийомів письменника, жанру, літературного стилю, напрямку тощо, з метою створення комічно-сатиричного образу об'єкта та його ідейно-емоційної оцінки й естетичної критики, що досягається різними засобами і прийомами [1].

У ранніх пародіях П. Стороженко звертався до широкого кола українських письменників, і знаних, і менш відомих. Так, у «Чемному відлунні» він пародіює понад шістьдесят поетів. З-поміж них:

1) Анатолій Костецький (1948–2005, м. Київ), Ганна Чубач (1941–2009, Вінниччина), Володимир Базилевський (1937, Кіровоградщина), Ганна Костів-Гуска (1947, Тернопілля), Григорій Булах (1938, Полтавщина), Олександр Шугай (1940, Сумщина), Антоніна Цвид (1956, Сумщина), Леонід Тендюк (1931–2012, Кіровоградщина) двічі «потрапляють» на перо нашого крайнина, а Юрій Кириченко (1954–2015, Дніпропетровщина) – тричі;

2) є кілька авторів часу давнішого: Тарас Шевченко (1814–1861, Черкащина), Яків Шутько (1916–1992, Полтавщина).

«Географія» пародіювання – обсяжна: Миколаївщина (Зінківський Юрій (1942)), Київщина (Василь Степаненко (1950)), Тернопілля (Роман Качурівський (1943–2009)), Харківщина (Валентин Грабовський (1937–2004)), Чернігівщина (Станіслав Реп'ях (1938–2012)), Черкащина (Леонід Кочугур (1928–1997)), Львівщина (Іван Гушак (1930–2011)), Марія Хоросницька (справжнє прізвище Дзьоба, 1924–2006)), Волинь (Василь Гей (1942–2016)), Донеччина (Василь Марсюк (1938)), Житомирщина (Михайло Пасічник (1953)), Буковина (Віра Китайгородська (1961)) тощо.

Не оминув пародіювальною увагою автор і земляків-полтавців. Тут і Федір Гарін (1914–1998), і Григорій Булах (1938), і Людмила Овдінко (1948–2015), Тарас Нікітін (1947–1993), Михайло Шевченко (1947), Дмитро Мегелик (1924–1985) та ін. Зауважуємо, що в збірці 2019 року П. Стороженко пародіює лише поетів-краян.

Перечитавши пародії збірки початку 90-х років ХХ століття, помітили певні тенденції.

Значна частина написаного П. Стороженком підпадає під його ж означення – наслідування. У літературознавчих довідникових джерелах цей термін трактовано занадто широко, у зв'язку зі стильовою, індивідуальною манерою того чи того письменника. Наслідування як жанр чи різновид жанру – епіграми – не пояснено. У нашому розумінні, наслідування – поняття, яке пов'язане зі значенням слова наслідувати: «1. Повторяти, відтворювати чий-небудь дії, рухи і т. ін. або ознаки, особливості чого-небудь» [15, с. 192]. Звідси літературне наслідування – це дотримання/використання елементів чужого тексту з метою створити інший, який відбиває світогляд «нового» автора.

На підтвердження нашого висновку-визначення звернемося до написаного П. Стороженком у 90-х роках.

Перший твір «Ще трохи!..» зі збірки 1993 року, за нашим спостереженням, безпосередньо відзеркалює її назву – «Чемне відлуння». Зазна-

вши перед своїм твором відомі рядки з балади «Причинна» Т. Шевченка – «*Рече та стогне Дніпр широкий*» – П. Стороженко використовує їх не як об'єкт пародії, а як інструмент критики (чи поштовх до неї). Тоді, твердимо ми, Шевченкові слова набувають «статусу» епіграфа, а сам текст – заперечення змісту написаного поетом у 1837 році. Якщо Шевченко акцентував силу, могутність, неприборканість Вічної ріки, то Стороженко говорить про Дніпро, яке нащадки Кобзареві «морями залили / Занапали без оглядки».

П. Стороженко дається до алюзійного цитування: у його поезії, як і в протексті, є місяць, верби, ясен, сичі, гаї та ін. Проте сучасний автор добирає до цих шевченківських образів новітні означення, властивості, характеристики. Простежимо на прикладах:

<i>Шевченко</i>	<i>Стороженко</i>
<i>Рече та стогне Дніпр</i>	<i>Уже не стогне Дніпр</i>
<i>Додолу верби гне високі</i>	<i>Високі верби ...Де вони?</i>
<i>Горами хвилю підійма</i>	<i>У берег б'є смердюча хвиля</i>
<i>І блідий місяць на ту пору</i>	<i>Зомлілий місяць і в неділю</i>
<i>Із хмари де-де виглядав</i>	<i>Не виринає із димів</i>
<i>Ще треті півні не співали</i>	<i>Ще трохи «тлідної роботи – Заціпить, мабуть, і півнів!</i>
<i>Сичі в гаю перекликались</i>	<i>Сичі також кудись пропали</i>
<i>Ніхто ніде не гомонів</i>	<i>Коли творилось це, супроти Ніхто ніде не гомонів</i>
<i>Та ясен раз у раз скрипів</i>	<i>Вже не скрипить під вітром ясен</i>

У поезії Т. Шевченка в романтичному ключі змальовано грізну природу, яка гармоніює з трагедією в людському житті; у новотворі П. Стороженка передано трагедію природи, спричинену людською непередбачуваністю, байдужістю до довкілля. Читаючи написане Кобзарем, відчуваємо страх перед грізною природою, перед первозданною стихією; перечитуючи вірш сучасного автора, співчуваємо природі, болюємо її «рукотворними» стражданнями.

У пролозі до «Причинної» відкривається «нестримана міць і сила природи, що шалено прагне вирватися з пійманих тенет на волю. Сей дух, чи не притаманний він кожній людині чи тварині?» [4, с. 73]. Шевченко персоніфікує природу, наділяючи її відповідними людськими якостями. Поет ніби каже: цей пейзаж «і є тим раєм, який був нам подарований» (Володимир Діброва). Стороженко промовляє інше: дивіться, до чого призводить нерозум, нищення природи, намагання «переінакшити» її.

Провівши таку невелику аналітичну роботу, доходимо висновку: поезія «Ще трохи!..» має подвійну жанрову природу: наслідування та пародія-фейлетон. Автор викриває негативні наслідки створення штучних морів, які порушили екологічну рівновагу в природі. Дніпро у Шевченка – символ історичної долі народу, Дніпро у Стороженка – символ безгосподарності та мовчазної згоди населення з неправими діями можновладців.

У пародіях часу теперішнього автор-краянин дотримується вимог жанру. Його твори зі збірки 2019 року справді цілісне художньо-естетичні явища, провідною ознакою яких є нарочите перебільшення характерних особливостей оригі-

налу. Наприклад, пародіючи Тараса Никітіна, який припустив, що його рядки стали б урівень «з високим Петраркою» [20, с. 10], П. Стороженко нанизую гіперболи: «рядки, безумно довершені», «Який титанізм», «аби хто читався ... забув би Петрарку» та ін. У цьому випадку пародіюється рівень змісту. Таких «змістових» пародій у нашого земляка чималенько: «Я тут!», «Балада про п'яного ведмеда», «З піснею по Сумській», «Важкі пологи», «Нещасна дорослість» та ін. Вони побудовані на невідповідності стилістичного та тематичного планів. Про речі піднесені, що їх представлено в протексті, пародист говорить «низьким» стилем. У пародії «Смерть поетеси», написаній за віршем Наталки Фурси, у якому та порушує вічну проблему часу, П. Стороженко вибудовує майже кримінальну історію: головний персонаж і його дружина, доведені до відчаю поеткою, котра заскочила «на декілька хвилин і засиділася», душать її.

Одним із прийомів, що його використовує автор, – безпосереднє цитування першотексту. Це лише один рядок, але аргументовано й доречно уведений у второтекст («Мистецький ексцес», «Золота осінь», «Роз», «Поетична кулінарія», «Легенда про поета Мирного і доктора Фауста» та ін.).

У набутку П. Стороженка фіксуємо й гумористичні вірші, де пародійовано поетикальний рівень першотексту. Прикладом такого твору, за нашим спостереженням, є «Рубаят, який не відбувся». Сучасний автор пародіює поезію Федора Гаріна, писану ще у 60-х роках ХХ століття. Хоча дата первинного тексту – не головне; важливим є бачення сучасним автором певної неумілости письменника. П. Стороженко кепкує над мовно-стильовими параметрами «Рубаят...», над версіфікаційною невправністю автора. Його дієслівним римами пародист протиставляє рими багаті: «*тужить – вмиць*» – у першотексті; «*Хайяма – прямо*», «*Сходу – зроду*» та ін. – у пародії. Заголовок також натякає на далеку від майстерності поезію Ф. Гаріна: рубаят – множина від рубаї, тож пародист, уживши поруч із цим словом займенник в однині (який) вишукано підкреслює слабкість першотвору. Ми захоплюємося умінням П. Стороженка проникати у формальні глибини першотексту, помічати відступи від естетичності, мистецької довершеності.

Ще одним твором, у якому пародист-краянин акцентує певні формальні негаразди, вважаємо поезію «Рідне роздолля». П. Стороженко, узявши за основу кілька рядків із вірша Анатолія Сазанського, піддає осміянню невідповідність між цілою низкою художніх засобів. Так, він не приймає в осінньому пейзажі, побаченому і переданому поетом А. Сазанським, згрубіло-простонародних виразів: «гнилозубо сміється Осінь», «всюдисущого людського гною», «картоплі згнили на пні», «надія вичаха». Тому-то у вторинному тексті наявні такі рядки:

*Гнилозубо вишкірилась осінь,
Дошкуля холодний вітерець.
Що жило і квітувало досі,
Відчуває благосний кінець* [20, с. 51].

До віршів-пародій, у яких піддано осміянню формальні чинники, окрім уже згаданих нами, належать ще такі: «Ефектний виступ», «У пошуках натхнення», «Переоцінка цінностей», «Важкі

пологи», «Перший місцевий...», «На багатоликого Гальченка».

Отже, найпродуктивнішим жанром у набутку Павла Стороженка, і за його твердженням, і за нашим спостереженням, стала пародія. Сам автор вирізняв провідні риси пародії загалом та визначальні параметри власних творів цього жанру зосібна. Розглянувши пародії, написані давно і в наш час, звернувшись до літературознавчих праць (Наталія Віннікова), переконалися, що новіші твори П. Стороженка більше наближені до власне пародійного жанру.

Висновки з дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Основний масив публікацій про П. Стороженка – інтерв'ю. У центрі їх – Стороженко-журналіст. Письменницька діяльність краянина згадана побіжно. Маємо лише невеликі інформаційно-довідкові статті, статті-передмови, анонси окремих книг, поодинокі рецензії. Документально-мемуарним джерелом відомостей про митця-земляка вважаємо його блог «Щоденник грубіяна».

Пам'ятаючи думки науковців, митців, краєзнавців, музейників тощо про Полтавщину як батьківщину гумору, ми уклали іменний ряд сатириків-гумористів, котрі безпосередньо пов'язані з нашим краєм. Цей ряд охоплює понад 40 письменницьких постатей. Звичайно, свідомі того, що є автори, про яких ми не знаємо чи не співвідносимо із Полтавською областю. Тож цей сегмент дослідження має явну перспективу.

Перші збірки гумористично-сатиричних творів пера П. Стороженка побачили світ у кінці 80-х років ХХ століття, останні в часі – у 2019 році. Між ними понад два десятиліття, але в жанровому відношенні книги дуже зближені. Наш земляк працював і продовжує працювати як автор *фейлетонів, гуморесок, епіграм, пародій, наслідувань*. Щоправда, кількісно вони представлено неоднаково. На початку свого творчого шляху Павло Сергійович надавав перевагу *фейлетонові* і *гуморесці*, а зараз – *пародії* та *епіграмі*.

Йдучи за автором, виокремили його бачення того чи того гумористично-сатиричного жанру. Одним із найулюбленіших жанрів журналіста-письменника П. Стороженка, за свідченням його колег та й самого автора, був *фейлетон*.

У розумінні автора-краянина, *фейлетон* – це невеликий за обсягом твір на актуальну тему, із виразним публіцистичним началом, поєднаним з художністю. Найголовнішою рисою *фейлетону*, за П. Стороженком, є те, що він реагує на конкретний недолік, переносить на свої сторінки реальний негатив і в результаті змінює на краще ситуацію, а то й долю людини. Такі зауваги полтавця суголосні з теоретико-літературними оцінками жанру.

Ми дійшли висновку, що *фейлетони в П. Стороженка*:

- документально-проблемні, інколи зближені з *нарисом*;
- поруч із сатиричним фактом містять реальні кроки для усунення негативу;
- насичені фольклорними комічно-сатиричними та авторськими прийомами й засобами.
- мають узагальнено-проблемну спрямованість;
- поєднують публіцистичні та художньо-сатиричні складники;
- прикметні деякою фамільярністю тону.

Висновки підтверджені безпосереднім аналізом твору «Чекаємо нової хвилі».

Пародія – найулюбленіший і найбільш кількісний жанр П. Стороженка. Він виокремлює такі *суттєві риси пародії*: концептуальність, світськість, інтелектуальність. Простеживши жанр пародії з погляду теорії літератури (монографія Наталії Віннікової), виокремивши авторське бачення, ми проаналізували кілька творів цього жанру в набутку нашого земляка. Головним джерелом аналізу обрали збірку «Полтавська ліра» (2019). У результаті такої роботи дійшли висновків:

– географія раннього пародіювання дуже широка, пізнішого – обмежена полтавськими авторами;

– частина пародій межує із жанром наслідування. Як приклад, ми проаналізували твір «Ще трохи!..»;

– у пародіях часу теперішнього нарочито перебільшено передано характерні особливості оригіналу;

– уведення цитати з першотексту у текст вторинний;

– пародіювання підлягає і змістовий рівень першотвору, і його поетикальні параметри.

Наше дослідження має наукову перспективу, адже в набутку П. Стороженка обсяжно представлений ще один гумористично-сатиричний жанр – епіграма. Стороженкова епіграма ще не була об'єктом уваги літературознавців.

Список літератури:

1. Віннікова Н. Дискурс української літературної пародії. Київ : Наукова думка, 2014. 431 с.
2. Віннікова Н. Українська літературна пародія: генеза, проблематика, поетика : автореф. дисертації ... д-ра філол. наук : 10.01.01 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2015. 477 с.
3. Дяченко А. Павлові Стороженку – 50. *Літературна Полтавщина*. 1996. № 2. С. 1–2.
4. Забужко О. Шевченко міф України. Спроба філософського аналізу. Київ : Комора, 2017. 304 с.
5. «Зараз такий час, коли засоби масової інформації використовують усі, кому не ліньки»: інтерв'ю з полт. журналістом П. Стороженком / записала Г. Ярошенко. *Вечірня Полтава*. 2016. 17 лютого. № 7. С. 12.
6. Кисіль В. Жанрові особливості фейлетонів А. Ніковського (на матеріалі збірки А. Яриновича «Буржуазна рада та інші фельетони»). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2018. Вип. 78. С. 123–129.
7. Літературознавчий словник-довідник / Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
8. Любимий М. З голоблі – дерево, з душі – натхнення. Передне слово про те, з чого сміялися, сміються і, впевнені, ще будуть сміятися полтавці. Калинове гроно. Том IV. Антологія сатири й гумору полтавських літераторів ХХ – початку ХХІ ст. / За ред. М. Г. Любимого. Полтава, 2016. С. 3–8.
9. Махновець Л. Сатира і гумор української прози ХVІ–ХVІІІ ст. : [монографія] / АН УРСР, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наукова думка, 1964. 480 с.
10. Нудьга Г. Пародія в українській літературі. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 175 с.
11. Письменнику й журналісту Павлу Стороженку – 70! *Полтавський вісник*. 2016. 18 лютого. № 8. С. 20.
12. Про книжечку сатири, гумору і дещо дотичне. *Вечірня Полтава*. 2018. 20 червня. № 25. С. 20.
13. Семків Р. Гумор та сатира в українській літературі дев'ятнадцятого-двадцятого століть: Спроба постколониального прочитання. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781644693025-038>
14. Словник української мови : в 11 томах. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.
15. Степаненко М. Стороженко Павло Сергійович. Степаненко М. Сучасні письменники Полтавщини : довідник. Полтава, 2016. С. 87–89.
16. Стороженко П. В очікуванні хвилі. URL: <http://www.pavlos.ltava.org/>
17. Стороженко Павло Сергійович. Літератори Полтавщини : Довідник / Упоряд., авт. вступ. ст. Дяченко А. Полтава, 1991. Вип. 1. С. 49–50.
18. Стороженко П. Кам'яними сходами вниз, у старе місто (переклад з німецької). *Полтавська криниця*. 2019. № 1. С. 75–79.
19. Стороженко П. Полтавська ліра: літературні пародії і наслідування. Полтава : Дивосвіт, 2019. 72 с.
20. Стороженко П. Про літературні пародії, труднощі жанру і полтавські імена. Стороженко П. Полтавська ліра: літературні пародії і наслідування. Полтава, 2019. С. 5–8.
21. Стороженко П. Спосіб для баранів : сатира, гумор, епіграми. Київ : Слово, 2018. 64 с. (Бібліотека «Перця» № 3).
22. Стороженко П. Усе життя усовіщаю хама... *Полтавська криниця*. 2018. № 1/2. С. 240–244.
23. Стороженко П. Чемне відлуння: літературні пародії та наслідування. Полтава : ОДГВ «Полтавський літератор», 1993. 85 с.
24. Сучасні письменники України: бібліографічний довідник / упоряд. Анатолій Гай. Київ : Київське обласне об'єднання «Культура». Біла Церква : Буква, 2011. 488 с.
25. Чепіга В. Нескорений полтавець. Стороженко П. Спосіб для баранів : сатира, гумор, епіграми. Київ, 2018. С. 3–8.
26. Черногуз О. Старійшина гумористичного цеху : (до 80-річчя від дня народження О. І. Ковіньки). *Наука і культура*. Україна 1980 : щорічник. Київ, 1981. С. 537–541.
27. Шукайло Вас. Подяки шліть у Полтаву. Стороженко П. Чемне відлуння. Полтава, 1993. С. 3–4.
28. Щоденник грубіяна: творчий блог Павла Стороженка (епіграми, есе, нотатки). URL: <http://www.pavlos.ltava.org/>
29. Що означає «вірити у Бога», про матеріальний і душевний комфорт і про вічне «Куди йдемо»? розмовляли журналіст Павло Стороженко і владика Федір, архієпископ Полтавський і Кременчуцький УПЦ Київського Патріархату. URL: http://www.cerkva.pl.ua/index.php?view=orthodox_article&id_orth=305&date=2012-08&ikl=16&id_cat=62&nm=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8
30. Ярошенко Г. «За юнацький романтизм доводиться розраховуватися у зрілому віці...». *Вечірня Полтава*. 2006. № 7. С. 8.
31. Ярошенко Г. На короткій дистанції життя головне – не забруднитися: полтавський журналіст Павло Стороженко відзначив 75-річчя. *Україна Молода*. 2021. 2 березня. С. 8.

References:

1. Vinnikova, N. (2014) *Dyskurs ukraïnskoi literaturnoi parodii* [Discourse of Ukrainian literary parody]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)

2. Vinnikova, N. (2015) *Ukrainska literaturna parodiia: heneza, problematyka, poetyka* [Ukrainian literary parody: genesis, problems, poetics]. (Extended abstract of D diss.). Kyiv. (in Ukrainian)
3. Diachenko, A. (1996) Pavlovi Storozhenku – 50 [Pavlo Storozhenko – 50]. *Literaturna Poltavshchyna* [Literary Poltava region], 2, 1–2. (in Ukrainian)
4. Zabuzhko, O. (2017) *Shevchenkiu mif Ukrainy. Sproba filosofskoho analizu* [Shevchenko's myth of Ukraine. An attempt at philosophical analysis]. Kyiv: Komora. (in Ukrainian)
5. “Zaraz takyi chas, koly zasoby masovoi informatsii vykorystovuiut usi, komu ne linky”: interv’iu z polt. zhurnalistom P. Storozhenkom [“Now is the time when the media is used by everyone who is not lazy”: an interview with Polt. journalist P. Storozhenko]. (2016). *Vechirnia Poltava* [Evening Poltava], 17 liut., no. 7, 12. (in Ukrainian)
6. Kysil, V. (2018). Zhanrovi osoblyvosti feiletoniv A. Nikovskoho (na materialy zbirky A. Yarynovycha «Burzhuazna rada ta inshi felietony») [Genre features of A. Nikovsky's feuilletons (based on A. Yarynovych's collection "Bourgeois Council and Other Feuilletons")]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Filolohiia* [Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Philology], 78, 123–129. (in Ukrainian)
7. Hromiak, R. T., & Kovaliv, Yu. I. (Comps.) (1997) *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary dictionary-reference book]. Kyiv: Akademiia. (in Ukrainian)
8. Liubyvyi, M. (2016). Z holobli – derevo, z dushi – natkhnennia. Perednie slovo pro te, z choho smiialysia, smiuitsia i, vpevneni, shche budut smiitatsia poltavtsi [From the dove – a tree, from the soul – inspiration. Foreword about what laughed, laugh and, I'm sure, will still laugh Poltava]. In M. H. Liubyvoho (Ed.), *Kalynove hrono* [Viburnum bunch]. (Vol IV. Antolohiia satyry y humoru poltavskykh literatoriv XX – pochatku XXI st., pp. 3–8). Poltava. (in Ukrainian)
9. Makhnovets, L. (1964) *Satyra i humor ukrainskoi prozy XVI–XVIII st.* [Satire and humor of Ukrainian prose of the XVI-XVIII centuries]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)
10. Nudha, H. (1961) *Parodiia v ukrainskii literature* [Parody in Ukrainian literature]. Kyiv: Vyd-vo AN URSR. (in Ukrainian)
11. Pysmennyku y zhurnalistu Pavlu Storozhenku – 70! [Writer and journalist Pavel Storozhenko – 70!] (2016). *Poltavskiy visnyk* [Poltava Herald], 18 liut., no. 8, 20. (in Ukrainian)
12. Pro knyazhechku satyry, humoru i deshcho dotychne [About a book of satire, humor and something related]. (2018). *Vechirnia Poltava* [Evening Poltava], 20 cher., no. 25, 20. (in Ukrainian)
13. Semkiv, R. *Humor ta satyra v ukrainskii literaturi dev’iatnadsiatoho-dvadsiatoho stolit: Sproba postkolonialnoho prochyttannia* [Humor and Satire in Nineteenth-Twentieth-Century Ukrainian Literature: An Attempt at Postcolonial Reading]. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781644693025-038> (in Ukrainian)
14. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language] (1974), vol. 5. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)
15. Stepanenko, M. (2016) Storozhenko Pavlo Serhiiovich [Storozhenko Pavlo Serhiiovich]. *Suchasni pysmennyky Poltavshchyny* [Contemporary writers of Poltava region]: dovidnyk, pp. 87–89. Poltava. (in Ukrainian)
16. Storozhenko, P. *V ochikuvanni khvyli* [Waiting for the wave]. Retrieved from: <http://www.pavlos.ltava.org/> (in Ukrainian)
17. Storozhenko Pavlo Serhiiovich [Storozhenko Pavlo Serhiiovich] (1991) / In A. Diachenko (Ed.). *Literatory Poltavshchyna* [Writers of Poltava region]: dovidnyk, is. 1, pp. 49–50. Poltava. (in Ukrainian)
18. Storozhenko, P. (2019) Kam’ianymy skhodamy vnyz, u stare misto (pereklad z nimetskoi) [A stone staircase down to the old town]. *Poltavska krynytsia* [Poltava well], 1, 75–79. (in Ukrainian)
19. Storozhenko, P. (2019) *Poltavska lira: literaturni parodii i nasliduvannia* [Poltava lyre: literary parodies and imitations]. Poltava: Dyvosvit. (in Ukrainian)
20. Storozhenko, P. (2019) Pro literaturni parodii, trudnoshchi zhanru i poltavski imena [About literary parodies, difficulties of the genre and Poltava names] / In Storozhenko P. *Poltavska lira: literaturni parodii i nasliduvannia* [Poltava lyre: literary parodies and imitations], pp. 5–8. Poltava. (in Ukrainian)
21. Storozhenko, P. (2018) *Sposib dlia baraniv: satyra, humor, epihramy* [Method for sheep: satire, humor, epigrams]. Kyiv: Slovo. (in Ukrainian)
22. Storozhenko, P. (2018) Use zhyttia usovishchayu khama... [All my life I teach hama...]. *Poltavska krynytsia* [Poltava well], 1/2, 240–244. (in Ukrainian)
23. Storozhenko, P. (1993) *Chemne vidlunnia: literaturni parodii ta nasliduvannia* [A polite echo: literary parodies and imitations]. Poltava: ODHV «Poltavskiy literator». (in Ukrainian)
24. Hai, A. (Comps.) (2011) *Suchasni pysmennyky Ukrainy* [Contemporary writers of Ukraine]: bibliohrafichnyi dovidnyk. Kyiv; Bila Tserkva: Kultura: Bukva. (in Ukrainian)
25. Chepiha, V. (2018) Neskorenyi poltavets [Unconquered Poltava] / In Storozhenko P. *Sposib dlia baraniv: satyra, humor, epihramy* [Method for sheep: satire, humor, epigrams]. Kyiv. (in Ukrainian)
26. Chornohuz, O. (1981) Stariishyna humorystychnoho tsekhu: (do 80-richchia vid dnia narodzhennia O.I. Kovinky) [Elder of the humorous shop: (to the 80th anniversary of the birth of O.I. Kovinka)]. In *Nauka i kultura. Ukraina 1980* [Science and culture. Ukraine 1980]: shchorichnyk, pp. 537–541. Kyiv. (in Ukrainian)
27. Shukailo, Vas. (1993) Podiaky shlit u Poltavu [Send thanks to Poltava] / In Storozhenko P. *Chemne vidlunnia* [Polite echo], pp. 3–4. Poltava. (in Ukrainian)
28. Shchodennyk hrubiiana: tvorchyi bloh Pavla Storozhenka (epihramy, ese, notatky) [Diary of a Rude: Pavlo Storozhenko's creative blog (epigrams, essays, notes)]. Retrieved from: <http://www.pavlos.ltava.org/> (in Ukrainian)
29. Shcho oznachaie «virtyty u Boha», pro materialnyi i dushevnyi komfort i pro vichne «Kudy ydemo»? rozmovlialy zhurnalist Pavlo Storozhenko i vладыka Fedir, arkhieypyskop Poltavskiy i Kremenchutskiy UPTs Kyivskoho Patriarkhatu [What does it mean to "believe in God", about material and emotional comfort and about the eternal "Where are we going"? journalist Pavlo Storozhenko and Bishop Fedir, Archbishop of Poltava and Kremenchug UOC of the Kyiv Patriarchate spoke]. Retrieved from: http://www.cerkva.pl.ua/index.php?view=orthodox_article&id_orth=305&date=2012-08&ikl=16&id_cat=62&nm=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (in Ukrainian)
30. Yaroshenko, H. (2006) “Za yunatskyi romantyzm dovodytsia rozrakhovuvatysia u zrilomu vitsi...” [“You have to pay for youthful romanticism in adulthood...”]. *Vechirnia Poltava* [Evening Poltava], 7, 8. (in Ukrainian)
31. Yaroshenko, H. (2021) Na korotkii dystantsii zhyttia holovne – ne zabrudnytysia: poltavskiy zhurnalist Pavlo Storozhenko vidznachyv 75-richchia [The main thing in the short distance of life is not to get dirty: Poltava journalist Pavlo Storozhenko celebrated his 75th birthday]. *Ukraina Moloda* [Ukraine Young], 2 berez., 8. (in Ukrainian)